

“QALAMTASVIR” FANINI O‘QITISHDA TALABALARNING BADIY-OBRAZLI TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH VOSITALARI*Ibatova Nigora Istamovna,**Buxoro davlat pedagogika instituti Musiq va tasviriy san‘at kafedrasida o‘qituvchisi*

Annotatsiya. Maqolada “Qalamtasvir” fanini o‘qitishda talabalarning badiiy-obrazli tafakkurini rivojlantirish vositalari xususida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: “Qalamtasvir”, o‘qitish, talaba, badiiy-obrazli tafakkur.

Zamonaviy voqelik barcha jarayonlarning tezlashishi bilan ajralib turadi va insondan yuqori darajadagi intellektual va ijodiy faollikni talab qiladi, uning tafakkuri unga hayotiy tajribasini umumlashtirish va umumbashariy bilimlarni sintez qilish imkonini berishi kerak. Shu munosabat bilan tasvirlarda fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muammosi barcha sohalarda, jumladan, badiiy pedagogikada ham dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Rassom-pedagogning tafakkuri uning kasbiy faoliyati, estetik va axloqiy pozitsiyasi bilan belgilanadi, fikr jarayonlari oqimining yo‘nalishi, namoyon bo‘lish usullari va tabiatida namoyon bo‘ladigan bir qator o‘ziga xos xususiyatlarga ega.

Ilmiy fikrning nisbiy mustaqilligiga ega bo‘lishi bilangina ilmiy faoliyatni va unga mos keladigan o‘ziga xos tafakkurni uning boshqa turlaridan ajratish zarurati tug‘iladi. Boshqa ong jarayonlariga nisbatan aniq o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lgan va shaxsning badiiy faoliyati tufayli shakllanadigan alohida tafakkur turi shunday aniqlanadi.

Gegel estetikasida badiiy xayoliy fikrlash ta‘limotining birinchi asoslari mavjud. Aynan shu mutafakkirning asarlari rassom tafakkurini ma‘lum bir o‘ziga xoslik, bilish yo‘li bilan o‘ziga xos tip sifatida o‘rganishga asos solgan.

Tafakkurning tabiati haqidagi asl g‘oya gestalt psixologiyasi vakillari tomonidan ilgari surilgan. U ong haqidagi oldingi qarashlarini o‘zgartirib, ong alohida elementlar bilan emas, balki yaxlit ruhiy tasvirlar bilan harakat qilishini isbotladi. Shunday qilib, gestalt psixologlari shaxs ongini elementlarga bo‘lajak assotsiativ psixologiyaga qarshi chiqdilar.

L.S. Vygotskiy «umumiy hissiy belgi qonunini» shakllantirgan, uning mohiyatini so‘zlar bilan ifodalagan: «har bir his, har bir tuyg‘u shu tuyg‘uga mos keladigan tasvirlarda gavdalanishga intiladi. Tuyg‘u, go‘yo, insonning kayfiyatiga mos keladigan taassurotlar, fikrlar, tasvirlarni to‘playdi. Shunday qilib, boy hiss-iy hayot tasavvurni rivojlantirishga turtki beradi.

Yuqorida aytilganlarning barchasini umumlashtirgan holda shuni ta‘kidlash mumkinki, badiiy-obrazli tafakkurning tabiatiga oid deyarli barcha tadqiqotlarda uning o‘ziga xos fazilatlaridan biri uning hissiy sub‘ektiv va ob‘ektiv-formal komponentni o‘z ichiga olgan ikki tomonlama tuzilish ekanligi keltiriladi. Bu ikki jihat badiiy va obrazli tafakkurning shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Ulardan qaysi biri eng samarali, bu savol o‘qitish metodikasi bo‘yicha ishlarda hali o‘zi-ning aniq javobini olmagan. Uchta asosiy fikrni ajratib ko‘rsatish mumkin.

Birinchi, ijodkor ongi, eng avvalo, o‘z ixtiyoridagi badiiy vositalarni hisobga olgan holda badiiy obraz yaratishni ko‘rib chiqishi bilan farqlanadi. Bu tasvirni gavdalanitirish vositasi, uning ifodali yechimi sifatida tasviriy san‘atda ma‘lum darajadagi savodxonlikni nazarda tutadi. Binobarin, badiiy va obrazli tafakkurning rivojlanishiga ta‘sir etuvchi muhim omillardan biri bu nafaqat amaliy ko‘nikmalar, balki rassomning voqelikni idrok etishining o‘ziga xosligidir.

Ikkinchi pozitsiya shartli ravishda fikrni o‘z ichiga olishi mumkin, unga ko‘ra ijodning hissiy, shaxsiy asosi o‘zini ifodalash usulini topadi. San‘at vositalari buning uchun faqat o‘ziga xos material va vosita bo‘lib, uni rassom o‘zining ichki tuyg‘usi, intuitsiyasidan kelib chiqqan holda deyarli ongsiz ravishda tanlaydi.

Uchinchi nuqtai nazar badiiy va obrazli tafakkurning rivojlanishini har bir bosqichda tasviriy malaka va ma‘lum darajada o‘zlashtirilgan bilimlarning umumiy psixologik rivojlanish jarayonlari bilan o‘zaro ta‘siri bilan belgilanadigan jarayon sifatida qaraydi.

Barchasida badiiy va obrazli tafakkurni rivojlantirish muammolarini hal qilishda mavjud yondashuvlardagi ko‘rinadigan farqlarga qaramay, umumiy narsa bor. Bu amaliy tajriba, bilim, ko‘nikmalarning fantaziya, tasavvur, hissiy kayfiyat va rassomning estetik pozitsiyasi bilan muvofiqlashtirilgan o‘zaro ta‘sirining muhimligini tan olishdir.

Bu uch tushunchani badiiy va obrazli tafakkurni shakllantirishda tematik chizmaning yetakchi rolini ta‘kidlaganligi ham birlashtiradi. Buning sababi shun-daki, tasviriy faoliyatning bu turida tabiatdan rasm chizishda olingan nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, shuningdek, tasavvur, kuzatish, tanlab olish, badiiy umumlashtirish qobiliyati ayniqsa aniq namoyon bo‘ladi. Shuning uchun tasviriy san‘atni o‘qitishning deyarli barcha asosiy mahalliy usullarida mavzuli rasm chizishning badiiy va tasviriy tafakkurni rivojlantirishga yordam beradigan eng muhim rasm turlaridan biri ekanligiga ishoniladi.

Tafakkurning tabiati, uning borliq bilan nisbiyligi, o‘ziga xos xususiyatlari, shakllanishiga ta‘sir qiluvchi shart-sharoitlar haqidagi masala falsafada antik davrdan boshlab, so‘ngra psixologiya, estetika, fiziologiya, sotsiologiya va boshqalarda ko‘rib chiqilgan. Ushbu kontseptsiyani hisobga olgan holda

juda ko'p turli xil yondashuvlar va nazariyalar mavjud. Bu xilma-xillikning sababi shundaki, insonning deyarli har qanday faoliyati ongda sodir bo'ladigan jarayonlar sifatida fikrlashning turli ko'rinishlariga bog'liq. Bu fikrlash tushunchasining talqinidagi farqni tushuntiradi.

“Badiiy-obrazli tafakkur” bu, avvalo, badiiy ijod psixologiyasiga ham, tasviriylar san'at o'qitish metodikasiga bag'ishlangan turli tadqiqotlarda ma'no jihatdan o'xshash atamalarning ko'p qo'llanilishi bilan bog'liq. Ko'pgina tadqiqotlarda ushbu atamalarning ma'nosi juda yaqin bo'lishiga qaramay, ular hali ham tub farqlarga ega deb aytish mumkin. «Tasviriylar fikrlash» juda kuchli fiziologik asosga ega, u ko'p yoki kamroq darajada har bir insonga xosdir. U ongning voqelikning ba'zi muhim omillariga munosabatida namoyon bo'ladi va turli xil faoliyat tur-larida, masalan, badiiy va ilmiy ijodda mujassamlanishi mumkin bo'lgan o'ziga xos tasvirlar orqali namoyon bo'ladi. Aytishimiz mumkinki, bu tushuncha «badiiy tafakkur» dan ancha kengroqdir, chunki ikkinchisi o'zlarining kasbiy faoliyatida san'at bilan u yoki bu tarzda aloqada bo'lgan odamlarga ko'proq mos keladi. Badiiy tafakkur har doim obrazli, obrazlilik esa har doim ham badiiy emas, degan xulosaga kelish mumkin.

Shunga o'xshash ma'nolarda ishlatilishi mumkin bo'lgan yana bir tushuncha - bu vizual fikrlash. Majoziy san'at singari, u ham ichki tasviriylar obrazlarga taya-nadi va ma'lum bir semantik yuk ko'taruvchi, ma'noni ko'rinadigan qilib ko'rsatadigan yangi obrazlar, yangi tasviriylar shakllar yaratishga qaratilgan. Ushbu tushunchalarning asosiy semantik farqi shundaki, ikkinchisi strategik muammolarni hal qilishga qaratilgan, masalan, nazariy tizimlar va tushunchalarni ilmiy ishlab chiqish. Bunday fikrlashning natijasi badiiy asar yaratish bo'lishi shart emas. Dizayner va arxitektor kabi kasblarni undan foydalanmasdan tasavvur qi-lib bo'lmaydi. Bu rassom uchun juda xarakterlidir, lekin vizual fikrlash tushunchasi uning faoliyatining kasbiy xususiyatlarini aks ettira olmaydi.

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, biz ushbu tadqiqot kontekstida nafaqat ongning tasvirlarni shakllantirish qobiliyatini eng ko'p aks ettiruvchi, balki «badiiy-obrazli» tafakkur atamasidan foydalanish maqsadga muvofiq degan xulosaga keldik. uning kasbiy faoliyat bilan bog'liqligi. Boshqacha qilib aytganda, badiiy-obrazli tafakkur tushunchasi aniqroq bo'lib, ijod jarayonida tasvirlarning namoyon bo'lish qonuniyatini va uning badiiy ifodali timsolini san'at vositasida izlash imkonini beradi, deyishimiz mumkin.

Ammo bu erda ushbu kontseptsianing tarkibiy qismlari qanday kontekstda qo'llanilishi haqida savol tug'iladi. Bu masalaga alohida e'tibor berilishi kerak, chunki butun ishning uslubiy yaxlitligi uning echimiga bog'liq.

Badiiy-obrazli tafakkur tushunchasining o'zi uning ikkita muhim tarkibiy qismini aks ettiradi. Bu rassom ongida vujudga keladigan va u san'at vositasida gavdalandirmoqchi bo'lgan o'ziga xos obraz, kasbiy jihatdan o'ziga xos komponent - badiiydir. Ushbu komponentlarning aniq xususiyatlarini va ularning semantik o'zaro ta'sirining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash kerak. Bir tomondan, «badiiy» asar g'oyasini, tasvirini aniqlash uchun badiiy vositalar to'plami sifatida harakat qilishi mumkin, boshqa tomondan, «badiiy» ma'lum bir asarni baholash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan estetik xususiyat bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu ma'noning ma'nosi ko'pincha bir asar badiiy (ma'lum bir badiiy qiymatga ega) va boshqasi bunday qadriyatga ega bo'lmagan holda ajratilganda namoyon bo'ladi. Bu bizga bunday pozitsiyaning nisbiyligi va aniq mezonlarni ishlab chiqish zarurati haqida gapirishga imkon beradi, buning yordamida butun tushunchaning ma'nosini bir butun sifatida aniq ifodalash mumkin bo'ladi. Boshqa tomondan, buni savolga javobsiz amalga oshirish mumkin emas - bu kontekstda «tasvir» nimani anglatadi? Demak, masalan, san'atkorning faoliyati obraz (badiiy obraz) yaratishga qaratilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, u shu faoliyatni shart qilib, tashkil etuvchi ong shakllaridan biri ham bo'lishi mumkin. Shuningdek, badiiy obrazning shakllanishiga qanday omillar ta'sir ko'rsatishi va u qanday xususiyatlarga ega bo'lishi mumkinligini aniqlab olish kerak. Bundan tashqari, bu ikki tushuncha bir-biri bilan chambarchas bog'liq va bir-birini tavsiflaydi. Bu savollarning barchasi san'at nazariyasi va amaliyoti uchun ham, uni o'qitish metodikasi uchun ham eng muhim hisoblanadi.

Badiiy obrazli tafakkur tushunchasining paydo bo'lish va rivojlanish tarixini “badiiy obraz” tushunchasining evolyutsiyasi kontekstida ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Badiiy tafakkur va uning o'ziga xos xususiyatlari uzoq vaqt davomida muhokama qilinganiga qaramay, badiiy obraz tushunchasi eng munozarali va munozarali masalalardan biri bo'lib qolmoqda. «Tasvir» so'zining o'zi bir nechta ma'noga ega: piktogramma, ko'rinish, belgi, kimdir yoki biror narsa haqidagi g'oya, tasvir va boshqalar. Zamonaviy falsafiy adabiyotda gnoseologik, hissiy, aqliy va badiiy obrazlar ajralib turadi. Falsafiy lug'atga ko'ra, badiiy obraz badiiy ijodning universal kategoriyasi, hayotni badiiy yoritish vositasi va shaklidir. Tasvir deganda ko'pincha mustaqil mavjudlik va ma'noga ega bo'lgan asarning ele-menti yoki qismi tushuniladi. Demak, adabiyotda bu qahramon obrazi bo'lishi mumkin.

Bir muhim faktni ta'kidlash kerak. Tasvirlangan hamma narsani badiiy obraz deb atash mumkin emas. Bu erda tasvirning o'ziga xos xususiyatlari muhim rol o'ynaydi, bu bizga «NIMA» tasvirlangani haqida emas, balki «QANDAY» qilin-ganligi haqida gapirishga imkon beradi. Shuning uchun ham eng umumiy ma'noda badiiy obraz qaysidir ma'noda badiiy asarning borlik shakli bo'lib, o'zining ta'sirchanligi, ta'sirchan quvvati va mazmunlilik bilan namoyon bo'ladi.

Estetik kategoriya sifatida badiiy tasvir nisbatan yaqinda shakllangan, garchi antik davrda uning

paydo bo'lishi uchun zarur shart-sharoitlar mavjud bo'lsa ham;

Antik davr mutafakkirlari inson ongining (ayniqsa, ijod jarayonida) turli obrazlarni yaratish, boshqarish va gavdalanirish qobiliyati haqida gapirgan.

Aflotunning fikriga ko'ra, go'zal har bir narsa moddiy boshlang'ichdan ma'naviygacha rivojlanishga qodir. Inson alohida narsaning go'zalligini bilgan holda, o'z ongi bilan umumiy go'zallikni anglash sari ko'tariladi. Bu harakat eng yuqori darajadagi mukammallik idealini tushunishga olib keladi. Shunday qilib, rassom narsaning go'zalligining mohiyatini bilgan holda materiyaning ikkilamchi omillaridan "tozalay" oladi. Ushbu kontsepsiyada Aflotunning inson ongining bilish mumkin bo'lgan narsa va hodisalarning ma'lum bir mohiyatini aniqlash qobiliyatini, uning o'ziga xos konsentratsiyasini va boshqa, mukammalroq shaklda gavdalanishini e'tirof etishi yaqqol namoyon bo'ladi.

Antik davrning yana bir buyuk mutafakkiri - yoshligida estetik nuqtai nazardan ham, amaliy, professional jihatdan ham san'at masalalarini yaxshi bilgan haykaltarosh Suqrot shunday deydi: «Chunki u bilan uchrashish oson emas. yol-g'iz o'zi hamma narsaga mukammal ega bo'lgan odam, so'ngra go'zal inson qiyo-fasini chizib, siz turli odamlardan olib, har birining eng go'zal xususiyatlarini birlashtirasiz va shu bilan butun tana go'zal ko'rinishiga erishasiz. Bu gap ijod-korning ijod jarayonida allaqachon ongida ma'lum bir obraz borligidan dalolat beradi. Ushbu tasvirni gavdalanirishga urinib, u o'zini o'rab turgan haqiqatda o'z rejasini amalga oshirishga yordam beradigan kerakli tarkibiy qismlarni tanlash uchun ba'zi elementlarni tahlil qiladi va sintez qiladi.

San'at va estetik fikr nazariyasining asoschisi bo'lgan Aristotel ijodiy ongning jarayonda, taqlidda, rassomda, tabiatda paydo bo'ladigan tasvirlarni takrorlash qobiliyati haqida gapiradi. Biroq, Aristotel nusxa ko'chirishni talab qilmaydi va inson tomonidan yaratilgan tasvirlar «yaxshiroq» yoki «yomonroq» bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi. badiiy adabiyotning ham ulushi bor va ular aslida mavjud bo'lmagan fazilatlarni o'zida mujassamlashtira olishlarini tan oladi. «Taqlid» yoki «mimesis» atamasi ham biroz boshqacha ma'noga ega. Tomosha-binning badiiy asarni idrok etish jarayonida qahramon obraziga o'rganib, uning his-tuyg'ulariga taqlid qilishga moyilligi haqida gap ketganda qo'llaniladi. Ushbu kontsepsiyaga bunday ikki tomonlama yondashuv badiiy obrazning paydo bo'lishi va gavdalanish jarayoniga tashqi omillar ham, shaxsning xarakteri, tafakkuri va idroki xususiyatlari ham ta'sir qilishini ko'rsatadi. Bir tomondan, har bir ijodkor o'z g'oyalarini atrofda voqelikdan tortib oladi, ularni san'at vositasida qayta ishlaydi, ularni yangi asl shakllarda takrorlaydi. Boshqa tomondan, Aristotel yaratilgan obrazlarning rassom shaxsining o'ziga xos fazilatlarga bog'liqligini ko'rsatib, quyidagi misolni keltiradi. «Polignot odamlarni eng yaxshisi, Pavsonni eng yomoni, Dionisiyni esa biz kabi tasvirlagan. Ko'rinib turibdiki, bu taqlidning barcha turlari ana shunday o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladi va ular bir-biridan farq qiladi, shuning uchun turli hodisalarning takrorlanishi bo'ladi. Aris-totel ularni tizimlashtirib, uchta asosiy mezonni - vosita, ob'ekt va taqlid qilish usulini ajratib ko'rsatadi. Aristotelning fikriga ko'ra, san'atning barcha turlari «taqlid» bo'lib, ular bir-biridan uch jihatdan farqlanadi: ular turli xil narsalarni turli xil vositalar bilan yoki bir xil emas, balki har xil tarzda takrorlaydi. "... Rassomlar ko'p narsalarni takrorlaydilar, ranglar va shakllar bilan tasvirlar yarata-dilar, kimdir nazariya, boshqalari mahorat, boshqalari esa tabiiy iste'dod tufayli ...".

Aristotel ham obrazning kayfiyatini yetkazishda asarning formal yechimi (san'atning bu turi uchun mavjud ifoda vositalari nuqtai nazaridan) muhimligini ta'kidlaydi. «Odamlar rasmlarni ko'rishni yoqtirishadi, chunki ularga qarab, siz har bir rasm nimani anglatishini bilib olishingiz va tushunishingiz mumkin, masalan, «bu shunday va bunday» (odam). Va agar siz buni ilgari ko'rmagan bo'lsangiz, unda tasvir o'xshashligi bilan emas, balki bezak, bo'yoq yoki shunga o'xshash boshqa narsalar bilan zavq bag'ishlaydi.

Pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalarining badiiy va obrazli tafakkurini rivojlantirish muammosi bugungi kunda o'qituvchilar va tadqiqotchilar oldida turgan eng dolzarb muammolardan biridir. Aksariyat talabalar kerakli darajada eskiz kompozitsiyasini tuza olmaydilar, rang qura olmaydilar, kompozitsion markazni to'g'ri ajratib ko'rsatishadi va hokazo.

Badiiy obraz yaratish uchun o'quvchilarda kuzatish kabi idrok sifatini rivojlantirish kerak. Badiiy obrazni shakllantirishning o'ziga xosligi narsaning tashqi sifatleri, hodisaning ichki sifatleri harakati va shakllanishini nazarda tutadi. Tasviriy taqqoslash - bu tasvirlangan bir ob'ektning ikkinchisi orqali o'ziga xos xususiyati. Taqqoslash sizga tasvirlangan ob'ektning tavsiflash, uning tasviriy ma'nosini ochish imkonini beradi

Fikrni shakllantirish nafaqat spekulativ, balki vizual material bilan bevosita ishlash jarayonida ham amalga oshirilishi mumkin. Chuqur, jiddiy g'oya bo'lmasa, chuqur, mazmunli va hayajonli haqiqiy san'at bo'lmaydi.

San'at ijtimoiy ong shakli sifatida hayotning badiiy va obrazli aksidir. Hayot ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, u voqelikni chinakam aks ettirish va insoniyatning estetik ehtiyojlarini qondirish uchun yaratilgan. Zamonaviy voqelik insonning intellektual va ijodiy rivojlanish darajasiga, texnik va madaniy ta'limga va shunga mos ravishda yoshlarning kasbiy faoliyatga tayyorlik darajasiga yuqori talablarni qo'yadi.

Talabalarni badiiy-estetik tarbiyalash va rivojlantirishni amalga oshirib, u amaliy, ijodiy faoliyat orqali ularning badiiy idrokini shakllantirishi va rivojlantirishi, tasviriy ko'nikma va qobiliyatlarini

oshirishi kerak. Muammo o'quvchilarning obrazli tafakkurining sust rivojlanganligidadir, buning natijasida ular kompozitsion asarlarda badiiy obrazlar yaratishda qiynaladilar. O'qituvchilar o'qitish texnikasiga, kompozitsiya qonuniyatlariga katta e'tibor berishadi, obrazli fikrlash va estetik tarbiyani rivojlantirish, qoida tariqasida, soyada qolmoqda. Talabalar o'z ishlariga badiiy obraz asoslarini qo'ymasdan, tabiatning eskizini chizish bilan shug'ullanadilar. Badiiy hunarmandchilik talabalariga kompozitsiyani o'rgatish va 1-2-kurs talabalarining ishlarini tahlil qilish tajribasiga ega bo'lgan holda, hal qilinmagan muhim ilmiy-pedagogik muammo - etakchi badiiy ijodiy qobiliyatlardan biri sifatida talabalarning obrazli tafakkurining zaif rivojlanishi aniqlandi. Majoziy tafakkurni shakllantirish bilan bog'liq holda amaliy faoliyat va nazariy mashg'ulotlarga yetarlicha e'tibor berilmayapti. Badiiy va xayoliy fikrlashni rivojlantirish muammosini kuzatish jarayonida bir qator jihatlar ko'rib chiqildi - fikrlash jarayonining zaif o'sishi sabablarini o'rganish va ushbu faoliyat turini diagnostika qilishning yangi usullarini ishlab chiqish. talabani ijodiy rivojlanishining dastlabki bosqichlarida ushbu hal etilmagan muammolarni bartaraf etish va oldini olish. Bu muammo umumpedagogik bo'lib, u ko'plab nazariy va amaliy badiiy fanlar bilan bog'liq. Uzoq vaqt davomida nafaqat rassomlar va o'qituvchilar, balki me'morlar, dizaynerlar va boshqa ko'plab mutaxassisliklar vakillari ham uni hal qilish ustida ishlamoqda. Majoziy fikrlash jarayonining ma'nosi badiiy tasvirni yaratish uchun ko'rinadigan narsalarni keyingi o'zgartirish bilan atrof-muhitni ko'rish va idrok qilishni o'rganishdir. Kompozitsiyaning umumiy qonuniyatlarini o'zlashtirish vazifalari bilan bir qatorda narsa va predmetlarni nafaqat o'zida, balki ma'lum bir davr shaxsi va umuman, atrof-dagi olamga munosabatini ifodalash ko'nikma va malakalari ham alohida e'tiborga loyiqdir. Bularning barchasi obrazli tafakkurning ma'lum darajada shakllanishi bilan mumkin. Yaratilgan asarning maxsus tilining asosini tashkil etuvchi badiiy obrazni idrok etishda ijodiy yondashish mavjud bo'lmaganda; o'tgan avlodlar sohiblari merosi badiiy-obrazli nuqtai nazardan idrok etilmayapti, bu esa o'z navbatida tashabbuskorlikning yo'qligiga, o'quvchilarda har qanday narsa va hodisaning xususiyatlarini tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyatiga qoliplashgan munosabatga olib keladi. Rassomlik darslarida o'quvchilar asosan mustaqil ravishda ishlaydi, o'qituvchilarning kamdankam maslahatlari bundan mustasno va ko'pchilik hech qanday badiiy fikrlashdan shubhalanmaydi - ular shunchaki tabiatdan nusxa ko'chirishadi: alohida ob'ektlardan boshlab va hamma narsani kamera kabi beg'araz chizishadi. Ammo evolyutsiyaning vazifalari, eng avvalo, insonning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Va shuning uchun insonning «yaratuvchisi» XXI asrda dolzarb bo'lib qoladi. Yigitlar tomonidan san'at maktablarida o'qigan akademik maktab allaqachon badiiy hunarmandchilik bo'yicha mahorat beradi. Institutda xuddi shu bilim chuqurlashadi, maxsus savodxonlik va mahorat asoslari yaratiladi, rassom-pedagog dunyoqarashi shakllanadi, badiiy obraz yaratish uchun voqelikni o'zgartirish, umumlashtirish, kompozitsiya komponentlarini tahlil qilish, sintez qilish, turli ko'rsatkichlar bo'yicha ayrim guruhlarni umumlashtirish va tasniflash qobiliyati rivojlanadi. Rassom tabiatdan ayrilib keta oladigan emas - bu hunarmand, balki voqelikni o'zgartira oladigan, o'tkirlashtira oladigan, «Yaratish» obrazlarida fikr yurita oladigan hunarmanddir. «Ijodkorlar» doimiy ravishda rivojlanishi kerak bo'lgan alohida tafakkur turiga ega. Biroq, bu faoliyat sohasi talaba uchun juda qiyin bo'lib, u hali bunday keng ko'lamli muammolarni qamrab olmaydi va bu yo'nalishdagi o'qituvchilar talabalarga qanday ishlashni to'liq tushuntirmaydi va ko'rsatmaydi. Shuning uchun maxsus fanlar o'qituvchilarini yaxshi tayyorlash, ijodiy faoliyatning barcha uslub va uslublariga hamda ta'limning samarali shakllariga egalik qilish. Shuning uchun u kompozitsiyaning nazariy asoslari va ularni asarlarda amaliy qo'llash bilan bir qatorda, badiiy ijod jarayoni haqida o'quvchilar uchun qulay shaklda gapira olishi, o'quvchilarni ijodiy izlanishlarga jalb qilishi kerak. O'quvchilarning vizual idrokining estetik tabiatiga ta'sir qilish kerak, bu hissiy kayfiyat va ijodiy faoliyatga bo'lgan ehtiyojning oshishiga yordam beradi. Bunday ta'sirning samarali usuli o'quvchilarning tasvirni yaratishini kuzatishdir. Ijodiy mehnatni olish jarayonining vizual namoyishi maxsus fanlar o'qituvchisining ish usullaridan biri bo'lib, u talabalarning aqliy va ijodiy faoliyatini faollashtiradi va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiradi.

Zamonaviy o'qituvchining asosiy vazifasi nafaqat kompozitsiya nazariyasini o'quvchilarga aniq va tushunarli tushuntirish, balki asosiy ularni ijodiy fikrlashga o'rgatish, o'quvchida ularning ijodiy individualligini ochib berishdir. Pedagogika oliy o'quv yurtlarining badiiy-grafik fakultetlari talabalarining badiiy nuqtai nazardan ijodiy ishlarini bajarishlari bo'lajak badiiy hunarmandchilik o'qituvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish va rivojlantirishda texnika va ketma-ketlikni namoyish etishda katta ahamiyatga ega. fikr yuritish va ijodiy ishlarni bajarish. Binobarin, uslubiy jihatdan mazmunli va asoslantirilgan ijodiy faoliyat pedagogika oliy o'quv yurtlarining rassomlik va grafika fakulteti talabalarining badiiy-pedagogik qobiliyatlarini shakllantirish vositasidir. Talabalarga ta'lim berish amaliyotining tahlili xayoliy fikrlashni shakllantirish va rivojlantirish masalasi yetarlicha ishlab chiqilmaganligini ko'rsatdi. Kompozitsiya (natyurmort) darslarida obrazli tafakkurni rivojlantirish bo'yicha o'ziga xos vazifalar o'quvchilar tomonidan ko'rib chiqilmaydi, o'quvchilar ko'p xatoga yo'l qo'yadigan, ba'zan qilgan ishining ma'nosini tushunmay qo'ygan uy vazifalari bundan mustasno. Mutaxassislar - tasviriy san'at o'qituvchilari hal etilmagan muammodan ko'proq aziyat chekmoqda. Tasviriy san'at o'qituvchilarining badiiy-pedagogik tayyorgarligi masalalariga oid mavjud tadqiqotlarning nazariy tahlili ham bu muammoni qamrab olmaydi.

Qalam chizishni o'rgatishda talabalarning badiiy va tasviriy tafakkurini rivojlantirish nazariy

bilimlar, amaliy mashg'ulotlar va ijodiy izlanishlarni uyg'unlashtirishni nazarda tutadi. Talabalarda badiiy va tasviriy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun bir necha samarali vositalar:

Asosiy tushunchalarni o'rgatish: O'quvchilarga chiziq, shakl, soya, istiqbol va kompozitsiya kabi asosiy chizish tamoyillarini o'rgatishdan boshlang. Ularga ushbu elementlarning vizual jozibali san'at asarini yaratishga qanday hissa qo'shishini tushunishga yordam bering.

Kuzatish mashqlari: Talabalarni atrofda qiladigan diqqat bilan kuzatishga undash. Ularni ob'ektlarni, odamlarni yoki tabiatni diqqat bilan kuzatishni talab qiladigan mashqlarga jalb qiling. Ushbu mashqlar ularning tafsilotlarni, nisbatlarni va munosabatlarni to'g'ri idrok etish qobiliyatini oshiradi, bu haqiqiy chizish uchun zarurdir.

Vizual tahlil: talabalarga mavjud san'at asarlaridagi vizual elementlarni tahlil qilish va dekonstruksiya qilishni o'rgatish. Ularni professional rassomlar ishlatadigan chiziq, shakllar, qadriyatlar va teksturalarni o'rganishga undash. Bu jarayon ularning tanqidiy fikrlash va vizual talqin qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Imo-ishoralar bilan chizish: Imo-ishoralar bilan chizish predmetning mohiyatini va harakatini aks ettiruvchi tez, bo'sh eskizlarni o'z ichiga oladi. Talabalarni ushbu texnika bilan tanishtiring, chunki bu ularning dinamik shakllarni idrok etish va tasvirlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Qisqaroq pozalardan boshlang va ularning mahorati oshgani sayin uzunroq pozalarga o'ting.

Naturmort va figurali chizma: Talabalar naturmort yoki jonli modellardan foydalangan holda kuzatishdan rasm chizadigan mashg'ulotlarni tashkil qiling. Ushbu mashqlar ularning uch o'lchamli ob'ektlarni kuzatish va ikki o'lchovli yuzaga o'tkazish qobiliyatini yaxshilaydi. Ularni turli xil kompozitsiyalar va yorug'lik sharoitlari bilan tajriba qilishga undash.

Ijodiy loyihalar: O'quvchilarga o'z tasavvurlarini o'rganish va badiiy uslublarini rivojlantirish imkonini beradigan ochiq loyihalarni tayinlang. Misol uchun, ular mavzu asosida bir qator chizmalar yaratishi, she'rni vizual tarzda sharhlashi yoki turli tekstura va texnikalar bilan tajriba o'tkazishi mumkin. Ijodiy fikrlashni ta'kidlab, ularni tavakkal qilishga va tajriba qilishga undash.

Tanqid va munozaralar: Talabalarga o'zlarining va tengdoshlarining ishlarini tahlil qilishda yordam berish uchun muntazam ravishda tanqid va muhokamalar o'tkazing. Ularni o'zlarining badiiy tanlovlarini ifoda etishga, chizmalarining kuchli va zaif tomonlarini muhokama qilishga va konstruktiv fikr bildirishga undash. Bu jarayon ularning tahliliy va muloqot qobiliyatlarini oshiradi.

San'at tarixi va ekspozitsiyasi: Talabalarni turli davr va uslubdagi mashhur rassomlarning asarlari bilan tanishtirish. Ushbu san'at asarlarining tarixiy va madaniy konteksti, badiiy texnikasi va tushunchalarini muhokama qiling. O'quvchilarni turli badiiy ifodalar bilan tanishtirish ularning vizual lug'atini kengaytiradi va ularni yangi g'oyalarni o'rganishga undaydi.

Eskiz daftarlari va jurnallar: Talabalarni o'z g'oyalari, kuzatishlari va taraqqiyotini hujjatlashtirish uchun eskiz daftarlari yoki badiiy jurnallarni saqlashga undash. Ushbu shaxsiy yozuvlar ularga muntazam mashq qilish odatini rivojlantirishga, turli usullar bilan tajriba o'tkazishga va badiiy sayohatlarini aks ettirishga yordam beradi.

Tajriba va tavakkal qilishni rag'batlantiring: Talabalar tavakkal qilishga va turli yondashuvlar bilan tajriba qilishga undaydigan qulay muhit yarating. Ularning ijodiy tanlovlarini nishonlang va xatolar va muvaffaqiyatsizliklar o'sish va o'rganish uchun imkoniyat ekanligini ta'kidlang.

Ushbu strategiyalarni talabalarizning yoshi, malaka darajasi va individual ehtiyojlariga moslashtirishni unutmang. Doimiy amaliyot, yo'l-yo'riq va tarbiyalovchi muhit vaqt o'tishi bilan ularning badiiy va vizual fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

4. Boymetov B. Qalam tasvir. Pedagogika institutlari va universitetlari uchun o'quv qo'llanma. – T.: TDPU, 1997. 55 56-b.

5. Vishnyakova N.F. Kreativnaya psixopedagogika. Psixologiya tvorcheskogo obucheniya. – Minsk: Izd. NIORB «Poli Big», 1995. –S. 129.

6. Gulyamov K.M. Kasb-hunar kollejlarda xalq amaliy san'atini o'qitish metodikasi (naqqoshlik san'ati misolida). – T.: TDPU, 2012. –56-58-b;

7. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. –T.: «O'qituvchi», 2004.

8. Rajabov R.K., Sultonov H.E. Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi. – T., 2008. 123-b.